

SAKRAMENTI RASTAVLJENIMA?

Zbog kratkoće naslova potrebno je objasniti o kojim se rastavljenima radi i na koje se sakramente misli.

Ovdje pod »rastavljenima« mislimo na one katoličke vjernike koji su se prvi put valjano vjenčali u katoličkoj crkvi, zatim su se civilno rastavili (jer crkveno nisu mogli) pa su nanovo sklopili građanski brak s trećom osobom, ali žele ostati i nadalje katolicima.

Posebno mislimo na one vjernike koji nisu krivi za raspad prvoga braka niti su tražili rastavu. Oni — pretpostavljamo — nisu stupili u novu bračnu vezu iz objesti, već su na to bili navedeni životnim (ne)prilikama. Možda im je novi brak, ljudski govoreći, uspio, našli su dobrog supruga i odgojili čestitu djecu, sretni su, a povratak u prvi brak je apsolutno nemoguć. K tome još žele biti dobri vjernici, redovito posjećuju crkvu, djecu odgajaju kršćanski, vrše vjerske propise i svaki dan mole. Zar ne bi zaslužili i pristup sakramentima?

Ne bismo li morali imati više razumijevanja za one vjernike, rastavljene i ponovno civilno vjenčane, za koje je očito da im prvi (crkveni) brak zapravo nije bio ni valjan (zbog raznih razloga), ali oni to na crkvenom sudu ne uspijevaju dokazati ili je pak parnica za poništenje braka predugo trajala, a oni su u međuvremenu morali sklopiti novu bračnu zajednicu? Oni nisu laka srca prestupili crkveni zakon, u savjesti se ne osjećaju krivi, vruće žele primati sv. sakramente te zabranu osjećaju kao izopćenje i diskriminaciju. Zar ih baš nikako ne bismo smjeli i nadalje krijepiti milosnim tajnama spasenja?

Ima dosta laika, svećenika i teologa (npr. Häring) koji se pozivaju na milosrđe Kristovo i spremni su im pružiti kršćanske sakramente. Oni kao primjer navode dobrog oca s više malene djece, što ga je napustila nevrijedna žena, pa je bio prisiljen (samo zbog odgoja djece) da im nađe drugu majku. Naravno, mogao bi se navesti i obratni slučaj: ostavljene majke koja je morala potražiti novog hranitelja za sebe i dječicu. Tko ih može osuditi u ime Božje? Zašto ih onda Crkva kažnjava uskraćivanjem sakramenata? Zašto ne bi mogla barem blagosloviti njihov novi brak?

U SAD su već počele neke biskupske kurije (New York), neki redovi (The Paulist Fathers, Boston) i neki bogoslovi (Kelleher, Curran) pripuštati, uz izvjesne uvjete, rastavljene i civilno vjenčane katolike sakramentima kršćanske zajednice.¹ Zašto se to isto ne bi smjelo provesti i kod nas?

¹ Time, 18 nov. 1974, str. 57.

Koji bi — u tom slučaju — sakramenti za rastavljene i civilno vjenčane mogli doći u obzir? To su praktično: ispovijed, pričest, bolesničko pomazanje i novo vjenčanje.

Nova ženidba?

Može li valjano oženjeni katolik (odnosno valjano udata katolkinja) poslije civilne rastave ponovo sklopiti crkveni brak, dok je još na životu njegov bračni drug iz stare ženidbe?

Kako nam je poznato, pravoslavni u načelu ispovijedaju nerazrješivost braka, ali iznimno dopuštaju rastavu zbog preljuba. Protestanti također načelno priznavaju trajnost ženidbe, no u praksi ostavljaju mnoge ventile za rastavu i drugo vjenčanje (osim preljuba, napuštanje bračne zajednice, neizdrživost u braku, neslaganje itd.).²

Ugledom na njih i među katolicima se pojavljuju glasovi: trebalo bi ublažiti ženidbenu disciplinu. Kristovu izjavu o nerazrješivosti trebalo bi tumačiti kao ideal, a ne kao zakon. Pošto privola čini bit sakramenta ženidbe (*consensus facit matrimonium*), čim je nestalo te privole zapravo više nema ni sakramenta.³ Opasnost je da veliki broj rastavljenih potpuno napusti Crkvu. Uostalom i Crkva se mora ugledati u milostivog Krista koji nije nikoga osuđivao ni odbacivao, pa ni preljubnicu.

To je upravo ono što Crkva i čini. Ona ostaje vjerna Kristu — milostivom, ali i zahtjevnom (nakon što je rekao »opraštaju ti se grijesi«, dodao je: »Idi i ne griješi više!«). Ona se drži njegova naloga: »Što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja!« (Mt 19, 6; Mk 10, 9). Kad bi pogazila tu naredbu, ona bi iznevjerila i Krista i svoje poslanje. Krivo shvaćena samilost prema pojedinim slabićima bila bi u stvari krajnje nemilosrđe prema većini (posljedice rastava!). Oduvijek je stalna tradicija crkvene nauke da se valjani i izvršeni brak (*matrimonium ratum et consummatum*) ne može nikada raskinuti (Trid. sabor, sess. XXIV). Stoga, ako želi ostati vjerna Bogu, Crkva ne može nikako dozvoliti drugi brak dok je prvi egzistentan.

Valjano sklopljeni brak ne dopušta sklapanje novoga dok je živ prvi bračni drug (*impedimentum ligaminis*, c. 1069). Oni koji prekrše taj zakon postaju *peccatores publici et manifesti* (c. 2197), isključeni su od primanja Euharistije (c. 855) i nemaju pravo na crkveni sprovod (c. 1240, 1241). Oni su u očima Crkve bigamisti.

Zašto je Crkva tako stroga prema rastavljenima i nanovo vjenčanima?

Ima mnogo razloga. Da ne ulazimo u one antropološke, pravne, moralne i društvene naravi i preskačući nabranje teških posljedica rastave, zaustavit ćemo se samo na teološkima. Prvi i najvažniji je vjernost Crkve Bogu. Zapovijed o nerazrješivosti braka je Kristov zakon, a ne samo

² Herder Korrespondenz, br. 2, g. 1970, str. 66.

³ Cerkev v sedanjem svetu, br. 7—8, g. 1974, str. 122.

evanđeoski ideal. Dana je u kategoričkom obliku, a ne u formi pobude. Tako je shvaćena od samog početka kršćanstva. Isus izričito osuđuje novu ženidbu rastavljenih i proglašuje je nemoralnom: »Svaki onaj koji otpusti svoju ženu te se oženi drugom čini preljub. Tko se oženi onom koju je njezin muž otpustio čini preljub« (Lk 16, 18).

Crkva nije nad Kristom i ona ne može dokidati njegove zakone.

Istina je da ženidbena privola sačinjava formu tog sakramenta. No, kršćansko vjenčanje nije samo ugovor među mladencima već i sakramentalni događaj, tj. »savez« s Bogom, slika »veza« Krista i Crkve (Ef 5, 32). U sakramentalnom savezu ženidbe »vezana« su tri saveznika: oba mladenca i među njima Krist. Ni jedan se ugovor ni savez ne može valjano poništiti bez pristanka svih sugovornika. A jednom danu privolu Bog nikada više ne povlači. Njegova je deviza *vjernost*. Raskidanje kršćanske ženidbe je gaženje Božjih svetinja. Tko je pogazio jedan sakrament zaslužuje li zato drugi?

Rastavljeni i po drugi put vjenčani objektivno žive in peccato habituali, jer se nalaze u stalnom sukobu sa zakonom Božjim. Svojim vladanjem oni smućuju i sablažnjuju sve ostale vjernike. Hoće li se sada toj sablazni priključiti i Crkva, čuvarica morala? K tome nanovo oženjenima redovito manjka i pravo raspoloženje za pokoru i popravak (subjektivna krivnja). A i onima koji su raskajani nije dovoljno samo kajanje, već i stvarna odluka i spremnost za promjenu života.

Dakle, za one katolike koji su jednom valjano vjenčani nema više druge ženidbe dok je prvi bračni drug na životu. Ako je pak crkvena ženidba bila možda nevaljana, onda preostaje samo pravni put preko crkvenog sudišta. Do njegova pravorjeka treba biti strpljiv.

O posebnim slučajevima, gdje dolazi u pitanje privilegium fidei (paulinum, petrinum) ovdje ne možemo raspravljati.

A ne bi li se u određenim uvjetima druga ženidba mogla barem »blagosloviti« sa strane Crkve kad im se već ne može udijeliti sakrament?

Na to pitanje odgovara ugledni bečki moralist prof. Karl Hörmann u svojoj knjizi »Crkva i druga ženidba«: keine religiöse Zeremonie!⁴ Kao razloge navodi: a) mnogi vjernici ne bi znali razlikovati blagoslov od pravog vjenčanja, b) tim se korakom prelazi na javno područje crkvenog djelovanja, c) blagoslovljeni bi se zavaravali tlapnjom da je sada s njima sve u redu, d) bila bi to sablazan za dobre vjernike i poticaj da i oni tako čine. Još bih nadodao: blagoslov rastavljenih bi minirao sakramentalno vjenčanje.

Bolesničko pomazanje?

Ako se rastavljeni i ponovo vjenčani nađu u teškoj bolesti ili u pogibelji same smrti, mogu li im se tada dati barem tzv. »sakramenti umirućih«?

⁴ K. Hörmann — Kirche und zweite Ehe. Tyrolia Verlag, Innsbruck 1973, str. 65.

Prije svega moramo priznati da se radi o izvanrednom stanju, za koje važe i izvanredna pravila. Prema starom pastoralnom načelu »in extremis extrema tentari debent«. U takvim prilikama Crkva posebno zastupa Kristovo milosrđe te iskazuje svoju pastirsku blagost. Stoga se u ovim teškim slučajevima s pravom može postaviti pitanje sakramenata rastavljenima.

Međutim, moramo razlikovati dvije situacije: onu umirućih ili samo ozbiljno bolesnih. Zatim i kod umirućih moramo predvidjeti dva slučaja: da je bolesnik pri svijesti ili u besvjesnom stanju.

Kad se bolesnik nalazi *in periculo mortis*, a potpuno je izgubio svijest, što tada raditi? Ako je umirući prije nego je izgubio svijest odbio sakramente, ne može se ništa drugo doli moliti za njega. Ako je u svjesnom stanju želio umrijeti kao član Crkve, može mu se dati uvjetno odriješanje i bolesničko pomazanje (Euharistija ne, zbog nesvjesti).

Ako je pak bolesnik u svjesnom stanju? Onda on sam odlučuje o svojoj sudbini. Želi li umrijeti pomiren s Bogom, treba:

1. da pred svjedocima (izvan ispovijedi) izrazi *kajanje* za rastavu i nezakonito vjenčanje;

2. da je popravio, odnosno voljan popraviti kad ozdravi, zle posljedice svoga postupka (npr. ispuniti svoje obaveze prema djeci iz crkvenog braka);

3. da obeća, ako ozdravi, da će nastojati živjeti s bračnim drugom kao brat i sestra (*cohabitatio fraterna*).

Prihvati li te uvjete, bolesnik se može ispovjediti, primiti bolesničko pomazanje i sv. pričest. Dakako da mu se time nije sa strane Crkve legalizirao drugi, tj. civilni brak.

Za one bolesnike koji nisu u bliskoj smrtnoj opasnosti, ali su ipak *teško bolesni*, vrijede po prilici isti uvjeti. S njima ipak možemo temeljitije porazgovoriti o njihovom položaju i pitanje uvjeta religiozno produžiti. Možda bi oni mogli učiniti nešto u vezi svojih obaveza još i prije primanja sakramenata? Ako se i zdravi bračni drug slaže s postavljenim uvjetima i obeća da će ih skupa izvršavati, može se i on pomiriti s Crkvom sakramentima pokore i Euharistije zajedno s bolesnikom.

Napominjemo da se proviđanje ovih bolesnika ne može obavljati svečanim načinom, nego uvijek *modo privato*, bez ikakve sablazni za vjernike u župi.

Ispovijed i pričest?

Zar se i zdrave vjernike, što su pogriješili rastavljajući se i nanovo vjenčavajući, ako se kaju i vruće žele primati sv. tajne, ne bi moglo nikako pustiti sakramentima oproštenja i Euharistije?

Da bi na to pitanje mogli ispravno odgovoriti, moramo se s profesorom Hörmannom pozvati na jednu kanonsku distinkciju koja je jako stara

u crkvenom pravu. To je razlikovanje između vanjskog i unutarnjeg područja (*forum externum et internum*). Ono će nam pomoći da se bolje snađemo u tom zamršenom pitanju.

Kako nam je poznato, *forum externum* je ono područje crkvene jurisdikcije koje je javno i pravno je regulirano crkvenim zakonima. Propisi vanjskog pravnog područja uvijek imaju u prvom redu svrhu zaštićivanja i promicanja općeg dobra naroda Božjeg. Oni služe objektivnom prosperitetu vjernika i reguliraju kako javni tako i privatni život svih kršćana. Zato vlast Crkve vršena *in foro externo* važi i za nutarnje područje kršćanskog života pojedinih vjernika, ali ne i obratno.

Forum internum — ili područje savjesti — odnosi se na privatni život i važi samo za pojedince. Glavna mu je svrha pojedinačno dobro vjernika i regulacija nutarnjih čina, te se ne tiče direktno interesa drugih osoba. Ono ima privatno-pravni značaj pa jedan čin nutarnjeg područja ne važi i za javno područje. Svoju jurisdikciju *in foro conscientiae* Crkva može vršiti kroz sakrament pokore (*forum internum sacramentale*) ili na drugi privatni način (*forum internum extrasacramentale*).

Ispovijed dakle pripada unutarnjem području crkvenog života. Ne bavi se općevažećim i javnim poretkom Crkve, već ima kao prvotni cilj duhovno dobro grešnika. Ako će dakle sakrament pomirenja doprinijeti obraćenju i popravku grešnika, koji je motiviran doista ispravnom nakanom, nema razloga da mu se odbije kad je za nj sposoban i duševno raspoložen. To važi i za rastavljene, kako ističe i sama Kongregacija za nauku vjere braneći nerazrješivost braka, ali dozvoljavajući rastavljenima da sa svojim dušobrižnikom rješavaju probleme primanja sakramenata *in foro interno*. Evo doslovnih riječi sv. Zbora: »Što se tiče pripuštanja sakramentima, neka ordinariji na jednoj strani opominju da se svi drže važeće crkvene discipline, a na drugoj strani neka nastoje da dušobrižnici posvećuju posebnu brigu onima koji žive u neurednom braku, i neka se u rješavanju takvih slučajeva, osim drugih sredstava, služe prokušanim postupkom Crkve *in foro interno*«. ⁵

Što će dakle ispovjednik, s pastoralnog stanovišta, tražiti od sličnog pokornika?

1. da nije kriv za raskid zakonite ženidbene veze;
2. da se kaje ako je kriv (u svakom slučaju zbog sklapanja novoga braka);
3. da je ispunio ili ima namjeru ispuniti svoje moralne obaveze iz prvoga braka (prema ženi i djeci);
4. da mu je više apsolutno nemoguć povratak u krilo prve obitelji, pogotovo ako je drugi brak relativno uspio te ga veže novim obavezama prema djeci;
5. da će s novim bračnim drugom po mogućnosti živjeti kao brat i sestra. ⁶

⁵ Pismo Kongregacije za nauku vjere od 11. IV. 1973.

⁶ Razumije se da ova odluka vrijedi ako se i dogodi da u jednoj ili drugoj zgodi ne bude izvršena zbog ljudske slabosti.

Tako smo našli rješenje na području savjesti, in foro interno sacramentali, za pomirenje rastavljenoga s Crkvom. Ako ispunjava gornje uvjete, on se može ispovjediti i dobiti odriješenje (koje, opet napominjemo, ne znači legalizaciju braka in foro externo). Nakon toga se odmah postavlja pitanje: zašto se onome koji je dobio oprostjenje grijeha ne bi mogla dati i sv. pričest?

Prije konačnog odgovora moramo se prisjetiti činjenice da javna pričest, na zajedničkoj misi, u krugu ostalih vjernika, u javnoj bogomolji, pripada vanjskom području crkvenog života. A tom istom području pripada i kršćanska ženidba. Dozvoliti javno primanje sakramenta euharistije onima koji su javno pogazili sakrament ženidbe značilo bi kontradikciju u životu Crkve i obezvrjeđenje obaju sakramenata, kao i sakramenata uopće. Prema tome, rastavljenima i ponovo vjenčanima, makar bili i raskajani, ne može se dopustiti *javno* primanje Euharistije coram populo.

A bi li se moglo barem tajno, modo privato? U tom slučaju da, jer se pričest onda prebacuje na razinu unutarnjeg područja. Na taj način Crkva ne dezavuirala svoje vlastito zakonodavstvo. Onome, dakle, rastavljenome i nanovo vjenčanome koji to vruće želi, a ispunjava sve potrebite uvjete, može se pružiti Tijelo Kristovo, ali ne javno, već samo *suskromno*, privatno.

To je stara praksa Crkve na koju se poziva i spomenuto pismo sv. Zbora za nauku vjere. Na temelju tog pisma biskup J. Jenko došao je do zaključka: »Če se res kesajo svojega greha, bodo sčasoma že prišli do volje živeti kot brat in sestra. V takem slučaju probata praxi Ecclesiae pro foro interno smejo iti k zakramentom, seveda tako, da ne bo pohujšanja«. ⁷

Premda se je F. Böckle s nekim svojim istomišljenicima na njemačkoj sinodi u Würzburgu borio za širokogrudno davanje sakramenata onima koji žive u neuređenom braku, njemačka biskupska konferencija nije prihvatila to stanovište, osim za forum internum. ⁸ Slično su zaključili austrijski i švicarski episkopati.

Oni koji žive u civilnom braku trebaju prije svega ispunjavati uvjete navedene za valjanu ispovijed. No, osim tih uslova, za primanje pričesti — makar i privatno — trebalo bi provjeriti još dva pitanja:

1. Zbog kojih *motiva* rastavljeni želi sv. pričest? Da li njega stolu Gospodnjemu vuče samo iskrena vjera, prava pobožnost i žarka želja za Euharistijom ili pak neki drugi razlozi? Možda je po srijedi nastojanje da popravi svoj poljuljani vjernički ugled, svoj ugroženi socijalni status ili želja da se rehabilitira pred javnošću? Ako bi ovi posljednji motivi bili glavni (ili, još gore, jedini) poticaj za pričest, onda mu se Euharistija ne bi smjela pružiti niti tajno.

⁷ Cerkev v sedanjem svetu, br. 1—2, g. 1975, str. 29.

⁸ Herder Korrespondenz, br. 6, g. 1975, str. 289.

2. Druga važna stvar na koju moramo obratiti pažnju jest pogibelj da dozvola primanja sakramenata onima koji žive u nezakonitom braku ne bi sablaznila dobre vjernike. *Izbjegavanje sablazni* mora ostati nepovredivim pastoralnim pravilom. Zbog toga se i traži da pričest rastavljenika bude isključena od očiju javnosti.

To se postiže na slijedeći način:

a) da im se pričest podjeljuje u javnoj crkvi jedino kad su sami, bez prisutnosti vjernika;

b) da odlaze na primanje Euharistije u strane crkve, gdje nisu poznati, izvan župe svog boravka (u većem gradu to znači poći u neku udaljenu crkvu);

c) mogu se pričestiti (opet samo privatno) u svom stanu (kad su bolesni) ili u bolnici.

Dakle: za pokajane rastavljenike, koji vruće žele sakramentalni život, u normalnim prilikama dolazi u obzir samo privatna ispovijed i pričest. No to se ne čini indiscriminativno. Svaki slučaj treba prosuditi posebno. Ne može se niti svima dati niti svima redom odbiti. Valja pripaziti na gore navedene uvjete.

Nitko nije odbačen od Krista

Zagovornici rastavljenih prigovaraju gornjem rješenju da ono znači diskriminaciju prema drugu put vjenčanima, njihovo poniženje, okrutnost Crkve, pa i samo ugrožavanje njihova spasenja. Je li tako?

Odbijanje javnog primanja sakramenata nije diskriminacija. Kristovi i crkveni zakoni su jednaki za sve. Onaj tko ih krši sam se stavlja u poseban položaj, izvan i proti zajednice. On sam sebe diskriminira. Svečano dijeljenje sakramenata onima koji gaze božanske zakone značilo bi diskriminaciju prema onima koji su vjerni.

Nije ni poniženje. Svi grešnici su unaprijed upozoreni na posljedice svojih djela. Zašto sami ne paze na svoju čast? Znaju da u stanju grijeha ne mogu pristupati sakramentima živih. Kad uza sve to dolaze na pričesnu klupu, sami sebe izlažu ponižavanju. Nitko u Crkvi nema namjeru da ih ponižava. Uskraćivanje sakramenata tendira njihovu vlastitom dobru i časti Božjoj. Uostalom, svatko treba da sam pazi na svoj ugled.

U svojoj brizi za spas grešnika Crkva uvijek postupa obzirno (dokaz: tajnim grešnicima se mora dati pričest kad je pitaju javno!), kao i njezin Utemeljitelj. Osuđuje grijeh, a ne grešnika. Izgubljenoj ovci iskazuje pažnju i ljubav Dobroga Pastira. Tako je i onima koji žive u nevaljaloj bračnoj zajednici spremna oprostiti, čak im pružiti sakramente pomirenja i Euharistije ako to nije na sablazan ostalih vjernika. Zar to nije kršćansko milosrđe? U ovim slučajevima bi se Crkva morala osuditi prije s prevelike blagosti, nego zbog okrutnosti!

A zar uskraćivanje Euharistije rastavljenima, koji ne ispunjavaju odgovarajuće uvjete, ne ugrožava njihov spas? Zar Euharistija nije potrebna za spasenje? Prije svega moramo reći da se Euharistija uskraćuje svim teškim grešnicima, a ne samo prekršiteljima ženidbenih zakona. Zatim, bit će osuđen samo onaj koji svojevóljno odbija Tijelo Gospodnje, a ne onaj kome ga uskraćuje Crkva (kao što je to slučaj s rastavljenima koji čeznu za Euharistijom). Nadalje, čitava Crkva je u stvari prasakramenat, sacramentum primordiale salutis. Oni koji u njoj i s njom žive već time sudjeluju i u njezinu sakramentalnom životu. Osim toga, postoji i vansakramentalni kršćanski život (vjera, molitva, ćudoređe, dobra djela, liturgija, sakramentali, askeza itd.) te nitko koji se služi tim vrelima milosti neće biti izgubljen.

Nitko nije odbačen od Krista — ni od Crkve — kojigod je iskreno zabrinut za svoje spasenje te ljubi Boga i bližnjega. O rastavljenima Crkva vodi brigu i na druge načine, izvan sakramentalnog područja, raznovrsnim pastoralnim sredstvima. Svaki revni dušobrižnik će koristiti stare i već poznate mogućnosti, ali će tražiti i nove putove pastorizacije rastavljenih.

Još samo jedno praktično pitanje: koji je svećenik nadležan da dozvoli, odnosno odbije, primanje sakramenata vjernicima koji žive u neurednom braku? Pošto je Sv. Stolica dala opće direktive u toj materiji, preostalo bi da pojedine biskupske konferencije donesu konkretne upute za dušobrižnike svoga područja. U svojim biskupijama bi biskupi morali nadzirati da se donesene upute i stvarno poštuju. Za svaki pojedini slučaj na terenu jasno je da odluku o sakramentima mora donijeti odnosni župnik ili ispovjednik u sporazumu s pokornikom, a za posebno teške slučajeve treba konzultirati ordinarija.

U prosuđivanju pojedinih slučajeva svećenik mora voditi računa o dogmatskoj nauci Crkve, o konkretnim direktivama svog ordinarija (ili episkopata), o razlici među vanjskim i nutarnjim područjem crkvenog života, o pastoralnoj razboritosti, o jedinstvenom postupku u svim župama, te o uvjetima koji se traže za sakramente.

Ni jedan svećenik ne smije lakoumno, iz neke neosnovane velikodušnosti i samilosti, rasipati blago svetih otajstava, prezirati crkvene zakone (niti zaobilazno: davanjem sakramenata rastavljenima), sablažnjavati vjernike i stvarati smutnju u narodu Božjemu.